

MỘT SỐ BIỆN PHÁP HƯỚNG DẪN TRẺ MẪU GIÁO 5-6 TUỔI KỂ CHUYỆN SÁNG TẠO

• THS. NGUYỄN THỊ CẨM BÍCH

Trung tâm Nghiên cứu Giáo dục Mầm non

Kể chuyện sáng tạo ở trẻ mẫu giáo là sự thể hiện bằng ngôn ngữ của bản thân mỗi trẻ về câu chuyện, đồ vật, bức tranh hay sự vật hiện tượng xung quanh mà trẻ đã được nghe, được thấy, được trải nghiệm. Đây là một hình thức độc đáo, đầy tính sáng tạo giúp trẻ hình thành và phát triển ngôn ngữ một cách hiệu quả: Giúp trẻ mở rộng vốn từ một cách chủ động, biết cách sử dụng từ; luyện phát âm; nắm vững hơn các quy tắc ngữ pháp; biết sắp xếp và diễn đạt mạch lạc các ý tưởng của mình và giúp trẻ cách thể hiện các sắc thái biểu cảm trong lời nói. Bên cạnh đó, kể chuyện sáng tạo còn góp phần giúp trẻ mạnh dạn, tự tin và phát triển các tố chất cần thiết để chuẩn bị vào học lớp 1 phổ thông.

Hướng dẫn trẻ kể chuyện sáng tạo khác với hướng dẫn trẻ kể lại chuyện. Trẻ chỉ cần kể lại sao cho giống với câu chuyện đã được nghe, được kể thì kể chuyện sáng tạo lại đòi hỏi trẻ không những phải biết kể lại mà còn phải biết phát triển câu chuyện, tưởng tượng thêm những chi tiết để câu chuyện thêm hấp dẫn, cuốn hút và quan trọng nhất là trẻ phải thể hiện câu chuyện bằng ngôn ngữ của chính bản thân mình.

Trên cơ sở những nghiên cứu về đặc điểm phát triển ngôn ngữ của trẻ, thực tiễn hướng dẫn trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi kể chuyện sáng tạo tại một số trường mầm non, chúng tôi đã nghiên cứu và xây dựng một số biện pháp hướng dẫn trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi kể chuyện sáng tạo nhằm giúp trẻ phát triển ngôn ngữ được tốt hơn.

Biện pháp 1 - Chia sẻ thông tin

1/ Mục đích: Giúp trẻ sử dụng lời nói để chia sẻ những kinh nghiệm, hiểu biết, ý muốn... của mình một cách tự nhiên, sáng tạo.

2/ Nội dung:

Có thể cho trẻ chia sẻ thông tin với nhiều nội

dung khác nhau :

+ Chia sẻ thông tin theo chủ đề : chủ đề này do giáo viên hoặc do trẻ đưa ra. Ví dụ: Chủ đề về “Khủng long”, “Các loài hoa”, hay về một câu chuyện đã được nghe...

+ Chia sẻ những thông tin cá nhân: về gia đình, về các thành viên trong gia đình (mẹ, bà, em bé, anh / chị...).

+ Chia sẻ những thứ mà trẻ thích hoặc không thích: Đồ chơi yêu thích nhất, Món ăn yêu thích, Phim hoạt hình yêu thích, ...

+ Chia sẻ những kinh nghiệm trẻ đã trải qua : Những sự kiện trẻ đã chứng kiến hoặc tham gia (kì đi biển mùa hè, buổi đi chơi công viên, ...).

+ Chia sẻ những cảm giác của trẻ : Sự vui sướng, những khó chịu, những lúc buồn...

Với mỗi nội dung trẻ chia sẻ, giáo viên hướng dẫn/gợi ý trẻ chia sẻ các thông tin theo trình tự: Tên vấn đề; Lí do; (trả lời câu hỏi tại sao : “Tại sao lại thích/không thích...?” ; “Tại sao lại làm như thế ?”...) và khuyến khích trẻ mô tả, giải thích cụ thể.

Biện pháp 2 - Sử dụng đa dạng các loại câu hỏi

1/ Mục đích: Giúp trẻ nghe, hiểu nghĩa của từng loại câu hỏi, câu trả lời của người khác, tìm câu trả lời chính xác, đúng nghĩa.

2/ Nội dung

Sử dụng các loại câu hỏi khác nhau:

+ Loại câu hỏi “Các con đã bao giờ...?": “Các con đã bao giờ trồng cây chưa ?” ; “Các con đã bao giờ nghe truyện “Nàng Bạch Tuyết và bảy chú lùn” chưa ?”...

+ Loại câu hỏi “Các con sẽ làm gì nếu...?” : “Nếu đang đi bộ trên đường và nhìn thấy một con hổ, con sẽ làm gì ?” ; “Nếu con là(nhân vật nào đó trong truyện) con sẽ làm gì ?”...

+ Loại câu hỏi khuyến khích trẻ giải thích ý kiến, đánh giá “như thế nào?” và “tại sao ?” :



“Tại sao con nghĩ bạn ấy làm việc đó ?” ; “Làm cách nào mà anh nông dân vác được cây tre trăm đốt về nhà ?” ; “Tại sao con nghĩ như vậy ?” ; “Tại sao con thích Thỏ trắng ?” ...

+ Loại câu hỏi dự đoán kích thích trẻ phỏng đoán, suy đoán diễn biến và kết quả : Trong lúc đọc / kể chuyện cho trẻ nghe, giáo viên có thể dừng lại một vài lần và hỏi : “Các con nghĩ chuyện gì sẽ xảy ra tiếp theo ?”.

+ Sử dụng câu hỏi miêu tả: “Câu chuyện xảy ra ở đâu ?”; “Các nhân vật trong truyện là ai ?”; “Điều gì xảy ra trong phần đầu câu chuyện ?”; “Điều gì xảy ra trong phần giữa câu chuyện ?” ; “Điều gì xảy ra trong phần kết câu chuyện ?”

...

Về cách đưa ra câu hỏi :

+ Đưa ra câu hỏi với thái độ khuyến khích, giọng nói nhẹ nhàng.

+ Thu hút sự chú ý của trẻ trước khi nêu câu hỏi. Nên nêu câu hỏi chung cho cả lớp và câu hỏi cho cá nhân trẻ.

+ Không chỉ tập trung vào một số trẻ khá mà cần chú ý khuyến khích những trẻ nhút nhát, rụt rè tham gia vào câu chuyện.

+ Đưa ra những câu hỏi mở: “Con đã làm gì trong giờ ra chơi hôm nay ?”... Tránh sử dụng câu hỏi chỉ yêu cầu trẻ trả lời “có/không”: “Hôm nay ở trường con có vui không ?”, “Câu chuyện cô kể có hay không?”...

+ Sử dụng đa dạng các loại câu hỏi khuyến khích trẻ gọi tên, kể tên, nêu đặc điểm, nêu nhận xét, cảm nghĩ, kết luận, giải thích...

Về cách xử trí khi trẻ trả lời :

+ Công nhận những câu trả lời đúng của trẻ bằng lời hoặc bằng cử chỉ, dáng điệu (gật đầu, mỉm cười...).

+ Nếu trẻ gặp khó khăn khi trả lời, có thể đưa ra gợi ý (câu hỏi hoặc lời gợi ý).

+ Sửa những câu trả lời không đúng, thiếu chính xác bằng các câu nói nhẹ nhàng: “Theo cô thì...”; “Các con thử nhìn lại xem nào, có phải...”; “Bạn nào có ý kiến khác ?”... tránh để trẻ mất tự tin khi trình bày ý kiến cá nhân.

+ Khuyến khích trẻ đặt câu hỏi bằng câu gợi ý : “Bạn nào có câu hỏi khác ?”; “Ai có câu hỏi nào ?”...

+ Khuyến khích trẻ nói, bày tỏ ý kiến riêng. Tạo cơ hội cho trẻ mô tả lại những gì trẻ đã trải qua và hãy lắng nghe trẻ một cách hào hứng. Trẻ có thể kể cho giáo viên nghe nhiều chi tiết

có vẻ rất buồn cười nhưng tất cả những điều đó lại rất quan trọng với trẻ. Giáo viên nên biết cách dừng cuộc nói chuyện của trẻ khi thấy vừa đủ thông tin.

Biện pháp 3 - Sử dụng tranh/ảnh gợi ý

1/ Mục đích: Trên cơ sở quan sát và nhận xét các hình ảnh, các mối quan hệ giữa các hình ảnh trong tranh, giúp trẻ tự kể chuyện bằng ngôn ngữ của mình một cách rõ ràng, độc lập, sáng tạo.

2/ Nội dung:

Lựa chọn tranh: Có thể sử dụng tranh đơn lẻ theo chủ đề hoặc tranh liên hoàn theo nội dung một câu chuyện cụ thể.

+ Tranh lựa chọn theo chủ đề là các tranh phản ánh cuộc sống của con người và con vật. Tranh mô tả môi trường sống (thiên nhiên, xã hội), các hành động của con người và con vật trong cuộc sống hằng ngày, trong lao động, học tập và vui chơi. Tranh giáo dục lối sống, giáo dục tình yêu thương gia đình, cha mẹ,...

+ Tranh liên hoàn: Các bức tranh sắp xếp theo trình tự, có nội dung rõ ràng, có khả năng hướng suy nghĩ của trẻ theo các sự kiện và giúp trẻ nhận thức được các mối quan hệ giữa các sự kiện với nhau. Có thể sử dụng các truyện tranh có nội dung gần gũi với vốn sống kinh nghiệm của trẻ.

Sử dụng tranh: Có thể sử dụng tranh để giới thiệu chủ đề, gây hứng thú cho trẻ, giúp trẻ tập trung chú ý và suy nghĩ về nội dung chính. Cũng có thể cho trẻ xem tranh như một “gợi ý” cho lời kể tiếp theo của trẻ. Cho trẻ quan sát tranh, tự do thảo luận, phán đoán nội dung được thể hiện qua bức tranh. Trên cơ sở đó, tạo mối liên kết giữa tranh và nội dung câu chuyện trẻ sẽ kể.

Các hoạt động của trẻ :

+ Mô tả tranh: Cho trẻ xem tranh (tranh vẽ về quang cảnh làng xóm; tranh vẽ về lớp học; tranh mô tả các hoạt động quen thuộc...). Yêu cầu trẻ mô tả bức tranh. Không nên hỏi: “Các con xem trong bức tranh có cái gì ?” vì trẻ sẽ chỉ kể tên các sự vật trong tranh. Nên đặt các câu hỏi gợi ý: “Hãy nói về những gì con nhìn thấy trong bức tranh ?” Hoặc “Bức tranh này vẽ gì? Con hãy mô tả lại ?”.

+ Sắp xếp thứ tự các bức tranh trong một câu chuyện: Đưa cho mỗi trẻ một số bức tranh (3,4

tranh). Mỗi bức tranh là một phần sự việc, chi tiết của một câu chuyện hay một quy luật nào đó (ví dụ: sự nảy mầm của hạt ngô,...). Yêu cầu trẻ xếp thứ tự các bức tranh rồi kể về những điều diễn ra trong các bức tranh.

+ Phát triển câu chuyện từ bức tranh mở đầu: Dùng một bức tranh để mở đầu cho buổi kể chuyện, sau đó đưa ra các câu hỏi gợi ý để trẻ tiếp tục tưởng tượng các tình huống có thể xảy ra tiếp theo. Dựa vào đó, trẻ có thể phát triển, kể thành một câu chuyện cụ thể. Ví dụ: Giáo viên vẽ một cây táo, một cậu bé đứng trên cây. Giáo viên giúp trẻ đưa ra các câu hỏi: “Cậu bé này là ai?”, “Tại sao cậu ta lại đứng trên cây?”, “Điều gì sẽ xảy ra tiếp theo?”, “Cậu bé sẽ làm gì?”, “Cậu ta có cần giúp không?”, “Ai sẽ giúp cậu bé?”, “Người đó từ đâu đến?”, “Tại sao họ lại giúp cậu bé?”, “Sau đó cậu bé nên làm gì?”, “Nếu là con thì con sẽ làm gì?”.

+ Kể chuyện theo tranh: Dựa vào bức tranh, cho trẻ kể thành một câu chuyện khác bằng vốn từ và hình ảnh khác chứ không chỉ trong bức tranh. Giáo viên cần phân biệt rõ yêu cầu mô tả bức tranh với việc kể lại câu chuyện liên quan đến bức tranh. Hãy cho trẻ kể đầy đủ câu chuyện về bức tranh của chúng chứ không phải chỉ là sự mô tả nội dung. Nên hỏi câu hỏi: “Chuyện gì xảy ra trong bức tranh này?”, “Các con hãy kể cho cô về bức tranh?” (mỗi trẻ tự kể thành một câu chuyện trên bức tranh của mình).

Biện pháp 4 - Sử dụng hành động thân thể

1/ Mục đích: Giúp trẻ biết quan sát và diễn tả lại nội dung câu chuyện bằng hành động sáng tạo. Giúp trẻ biết sử dụng “ngôn ngữ không lời” qua các hành động, cử chỉ, nét mặt trên cơ sở đó giúp trẻ tự kể chuyện bằng ngôn ngữ của mình một cách tự tin, rõ ràng, độc lập, diễn cảm.

2/ Nội dung:

Đây là biện pháp tạo được sự hấp dẫn đối với trẻ, phát huy cao độ trí tưởng tượng phong phú của trẻ. Trẻ rất hứng thú với những hành động “kịch câm” này.

Giáo viên nói với trẻ rằng mình sẽ kể hoặc đọc một câu chuyện cho trẻ nghe và cần một vài trẻ diễn tả câu chuyện đó bằng các hành động thân thể trong khi giáo viên kể (hoặc đọc).

Trẻ xung phong làm việc này không cần phải nói mà chỉ cần diễn tả các động tác cho phù hợp.

Ví dụ : Chuyện kể về “Một cậu bé bỏ nhà đi chơi, leo lên cây, bơi qua sông, gặp một con hổ, cậu sợ quá phải chạy trốn, cậu leo qua núi, chạy đến bờ sông, bơi qua sông, chạy nhanh về nhà. Cậu rất mệt nhưng vô cùng sung sướng vì đã thoát nạn”. Trẻ nghe những từ ngữ chỉ hành động và thì làm động tác diễn tả những hành động đó như động tác đi, trèo cây, bơi, leo qua núi, chạy về nhà, cười thật tươi, nhảy lên mừng rỡ...

Có thể cho trẻ thể hiện kể chuyện bằng hành động thân thể với nhiều cách khác nhau :

+ Giáo viên kể chuyện bằng lời, trẻ thể hiện các hành động.

+ Trẻ kể chuyện bằng lời, giáo viên thể hiện bằng hành động.

+ Một trẻ kể chuyện bằng lời, các bạn “kể chuyện” bằng hành động thân thể.

+ Một trẻ kể chuyện bằng hành động thân thể, trẻ khác nhìn vào đó và kể thành một câu chuyện.

Các câu chuyện lựa chọn kể cho trẻ nghe khi sử dụng biện pháp này cần ngắn, gọn, có nhiều hình ảnh dễ minh họa. Khuyến khích các hành động thể hiện thái độ (vui, buồn, giận dữ, thích thú...).

Biện pháp 5 - Phỏng đoán, cường điệu hoá câu chuyện

1/ Mục đích: Kích thích trẻ tưởng tượng, huy động vốn hiểu biết và vận dụng khả năng ngôn ngữ để đưa ra và giải quyết các tình huống thông qua các câu chuyện kể của mỗi trẻ.

2/ Nội dung:

Có thể cho trẻ phỏng đoán, cường điệu hoá nội dung câu chuyện bằng nhiều cách khác nhau :

+ Đoán nội dung tiếp theo của câu chuyện: Giáo viên kể phần đầu câu chuyện, đến cao trào thì dừng lại, cho trẻ phán đoán thử nội dung tiếp theo của câu chuyện.

+ Cường điệu hoá câu chuyện: Cường điệu hoá một chuyện liên quan đến hoạt động hàng ngày của trẻ. Giáo viên có thể đưa ra một gợi ý sau đó trẻ tiếp tục hoàn thành câu chuyện. (Ví dụ : Một hôm, bạn Hùng Anh ăn hết 30 cái bánh bao. Điều gì sẽ xảy ra với bạn ?...).



+ Cường điệu hoá nhiều sự việc trong một câu chuyện : Giáo viên mở đầu câu chuyện bằng cách nói một câu về một vấn đề/chủ đề gì đó bằng cách cường điệu hoá một hành động. (nên chọn một cái tên thật buồn cười cho nhân vật trong chuyện kể). Sau đó, mỗi trẻ lần lượt nói một câu để kể tiếp câu chuyện.

Ví dụ: Cu Tít sút rống cười một con ngựa đi siêu thị! Sau đó thì cậu ấy làm gì ?

Trẻ 1: Cậu ấy vác một cái quạt to dùng trên vai.

Trẻ 2: Cậu ấy nắm lấy hai cái tai con ngựa.

Trẻ 3: Đến siêu thị, cậu ăn 20 cái bánh gato...

Trong quá trình trẻ hoạt động, giáo viên đưa ra tình huống kích thích trẻ tưởng tượng, kích thích trẻ vận dụng kinh nghiệm đã biết vào các hoàn cảnh cụ thể để giải quyết các tình huống xảy ra, từ đó nâng cao dần khả năng tưởng tượng, sáng tạo của trẻ, kích thích trẻ nói bằng lời.

Giáo viên cho trẻ tự thảo luận, suy nghĩ, khuyến khích mỗi trẻ tự đưa ra phương án của mình.

Biện pháp 6 - Sử dụng sơ đồ gợi ý

1/ Mục đích: Giúp trẻ định hướng nội dung câu chuyện theo trình tự, lôgic, có cấu trúc. Phát triển ngôn ngữ cho trẻ một cách tự nhiên.

2/ Nội dung:

Để sử dụng biện pháp này, đòi hỏi giáo viên phải có tranh, ảnh hoặc các vật kí hiệu tượng trưng. Những đồ dùng trực quan đó phải quen thuộc và gần gũi với trẻ. (Ví dụ, kí hiệu buổi sáng, kí hiệu buổi tối, mặt trời, gió thổi, mưa...). Tùy thuộc vào chủ đề, vào nội dung truyện cần hướng dẫn trẻ kể, giáo viên cùng trẻ xây dựng sơ đồ truyện kể.

Giáo viên là người đưa ra những gợi ý, các "mốc" có tính định hướng xung quanh chủ đề của hoạt động giúp cho trẻ kể chuyện phong phú hơn, có nhiều cơ hội sử dụng ngôn ngữ của mình hơn.

Có thể cho trẻ tạo sơ đồ câu chuyện bằng cách nối hình theo trình tự không gian, thời gian hay theo cách sắp xếp của cá nhân mỗi trẻ. Một câu chuyện có thể xây dựng một sơ đồ hoặc nhiều sơ đồ, điều đó tùy thuộc vào nội dung câu chuyện cũng như tùy thuộc vào khả năng của trẻ trong lớp.

Giáo viên cùng trẻ tham gia xây dựng xác lập nên sơ đồ dàn ý của truyện giúp cho trẻ nhớ được bố cục của truyện. Qua dàn ý mà trẻ cùng lập nên, trẻ nhớ được các sự kiện chính trong câu chuyện. Từ đó trẻ có thể kể chuyện được dễ dàng.

Trong quá trình lập dàn ý của truyện, giáo viên đưa ra các câu hỏi giúp trẻ định hướng tốt hơn: "Trong câu chuyện có những nhân vật nào?"; "Chuyện gì đã xảy ra?"; "Nhân vật đó đi đâu? Làm gì? Làm như thế nào?"; "...

Đây là biện pháp đòi hỏi ở trẻ khả năng vận dụng linh hoạt các kiến thức, kinh nghiệm đã có, tính tích cực sáng tạo của mình trong quá trình kể chuyện. Sử dụng tốt biện pháp này sẽ tạo điều kiện thuận lợi cho trẻ tự kể chuyện. Với những trẻ nhút nhát, trẻ cũng sẽ có thể từng bước hoàn chỉnh câu chuyện của mình dù ở mức độ đơn giản. Với những trẻ nhanh nhẹn, hoạt bát, thì các gợi ý của sơ đồ sẽ là đòn bẩy để trẻ phát huy trí tưởng tượng sáng tạo của mình bộc lộ qua lời nói, qua cử chỉ, điệu bộ.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Lai, *Ngôn ngữ với sáng tạo và tiếp nhận văn học*, NXB Giáo dục 1998.
2. Jenne M.Machado, *"Những kinh nghiệm của trẻ mầm non trong nghệ thuật ngôn ngữ"*, Tài liệu dịch lưu hành nội bộ của Trường Cao đẳng Sư phạm Trung ương, 2006.
3. Jack Maguire, *"Creative Storytelling – Choosing, Inverting and sharing Table for Children"*, Yellow Moon Press 1/1992.
4. Steven James, *"The Creative Storytelling Guide for Children's Ministry"*, Standard Publishing Company, 11/2003.
5. SIF, *"Chương trình giáo dục mầm non của Singapore"* – Tài liệu tập huấn 2007.

SUMMARY

The article presents some measures for guiding 5-6 years old preschool children in creative story telling: 1/information sharing; 2/ utilization of questions; 3/ using of pictures; 4/ body language; 5/ presuming, amplifying the story; 6/ using suggestive flow.